

O 6-latkach w szkole: racjonalnie i innowacyjnie

Dr Jan Fazlagić

Wychowanie przedszkolne jest obecnie traktowane jako istotny czynnik przyspieszający rozwój gospodarki opartej na wiedzy. W Polsce A.D. 2009 wyróżnić można co najmniej trzy nurty w debacie o obniżeniu wieku przedszkolnego:

1. *Nurt technokratyczny* – jego zwolennicy opierają się na danych empirycznych pochodzących przede wszystkim z USA, które wskazują, że osoby, które jako dzieci wcześniej rozpoczynały edukację w zorganizowanych formach, odnoszą większe sukcesy w życiu dorosłym (w badanych grupach dorosłych, którzy uczęszczali do przedszkola, jest proporcjonalnie mniej przestępców oraz proporcjonalnie więcej osób wykształconych o wysokich dochodach).

2. *Nurt społeczny* – jest pochodną nurtu pierwszego, z tym że jego wyznawcy nie podpierają się konkretnymi wynikami badań, a raczej opierają swą argumentację na intuicyjnych odczuciach. Są przekonani, że umysł dziecka jest bardziej chłonny na wiedzę we wczesnych latach rozwoju, a dzieci powinny jak najszybciej doświadczyć kontaktu z rówieśnikami.

3. *Nurt protestacyjny* – sztandarowym argumentem zwolenników tego nurtu myślenia jest „obrona przed odebraniem dzieciom dzieciństwa”. Czym w zasadzie ma się to przejawiać? – nie wiemy. Niestety, możemy się tylko domyślać, że zwolennicy tego nurtu mogą mieć jakieś przykre, nawet traumatyczne przeżycia związane z ich własną edukacją i przewidują, że dotyczyć one będą wszystkich dzieci¹.

Skoro do debaty wprowadzamy pojęcie „kradzieży”, to jako kontrargumentu wolno chyba użyć innego (kontr)hasła: *Nie okradajmy młodego pokolenia Polaków z szans na rozwój intelektualny, który daje im wcześniejsze*

rozpoczynanie edukacji przedszkolnej. Każdy duży system społeczny w sposób nieunikniony i często niezamierzony krzywdzi pewien odsetek uczestników. Jeśli obniżymy wiek obowiązku szkolnego, prawdopodobnie znajdą się dzieci, które nie skorzystają na takim rozwiązaniu. Obecnie jednak – prawie na pewno – jest znacznie więcej dzieci, które tracą z tego powodu, że do przedszkola nie uczęszczają. Być może jakiś ułamek dzieci przeżyje wspaniałe dzieciństwo w domu, ale przypuszczalnie dużo większa grupa 4-, 5-, 6-latków może zostać pozbawiona szans edukacyjnych, na które zasługuje!

Obrońcy dzieciństwa 6-latków tak naprawdę bronią dzieciństwa tylko swoich własnych dzieci. Rodzice z rodzin wielodzietnych na terenach popegeerowskich raczej nie pikietują w obronie 6-latków przez Ministerstwem Edukacji Narodowej.

Dlaczego warto inwestować w edukację we wczesnych latach?

W społeczeństwie postindustrialnym, w społeczeństwie opartym na wiedzy edukacja nie powinna być traktowana jako zbędny dodatek do „prawdziwej” edukacji, lecz jako jej (brakującej obecnie) element.

Czy wiesz, że?

Rola kapitału ludzkiego we wzroście gospodarczym została już dawno doceniona. Oszacowano, że zwrot za każdy dodatkowy rok kształcenia w Stanach Zjednoczonych wynosi od 5 do 15%. Stopa zwrotu jest jeszcze wyższa w krajach rozwijających się: 24% zwrotu na edukacji podstawowej w Afryce Subsaharyjskiej i średnio 23% na edukacji podstawowej we wszystkich krajach o niskim dochodzie.

Źródło: Joseph E. Stiglitz, *Więcej instrumentów i szersze cele: w kierunku powaszyngtońskiego konsensusu*, Państwo i Rynek nr 2, 2004.

¹ Ja sam rozpoczynałem swoją edukację w wieku 4 lat i nie czuję się „okradziony z dzieciństwa”.

Na pewno wąskim gardłem dla budowy wysokiej jakości systemu edukacji przedszkolnej będą zasoby ludzkie. Status nauczyciela w społeczeństwie przemysłowym jest tym wyższy, im wyżej w hierarchii systemu edukacji jest on zatrudniony. I tak: nauczyciel akademicki ma wyższy prestiż niż nauczyciel liceum, z kolei nauczyciel zatrudniony w liceum ma wyższy status niż nauczyciel gimnazjum itd.

W konsekwencji wychowanie przedszkolne nie cieszy się tak wielkim zainteresowaniem społeczeństwa, jak edukacja na poziomie maturalnym i uniwersyteckim. Jednak sytuacja powoli się zmienia. Wychowanie przedszkolne jest „odkrywane” na nowo jako istotny element w rozwoju społeczeństwa wiedzy. To paradoksalne, ale z czysto ekonomicznego punktu widzenia profesor uniwersytetu wykonujący sumiennie pracę nauczyciela akademickiego powinien za nią otrzymywać niższą płacę niż sumienna przedszkolanka, ponieważ jej wpływ na potencjał intelektualny ucznia jest większy!

Polska potrzebuje kreatywnych obywateli

Rok 2009 został oficjalnie ogłoszony Rokiem Innowacyjności i Kreatywności w Unii Europejskiej (www.create2009.europa.eu). W ramach jego obchodów fundacja Rozwoju Systemu Edukacji (FRSE) planuje organizację wielu imprez towarzyszących, m.in. konferencji pt. „Innowacyjne zarządzanie w polskiej oświacie”, która odbędzie się 127 października 2009 roku w Warszawie (www.iz2009.eid.edu.pl).

Jak dowodzi laureat ekonomicznej Nagrody Nobla James Heckmann, inwestycje w kapitał ludzki najmłodszych dają największy zwrot – są najbardziej opłacalne nie tylko dla samych dzieci, ale również dla społeczeństwa. We wczesnych latach edukacji kształtują się „bazowe” cechy osobowości, które towarzyszą człowiekowi w dojrzewaniu intelektualnym. Jakość tych cech determinuje kreatywność i inteligencję osoby dorosłej. Cechy te to:

- ciekawość poznawcza,
- spostrzegawczość,
- zainteresowania – rozbudzona w przedszkolu świadomość złożoności i wieloznaczności otaczającego świata,
- słownictwo – większy zasób słownictwa pozwala na zaistnienie w społeczeństwie, a także ułatwia naukę innych języków (choćby poprzez analogie),
- znajdowanie przyjemności w czytaniu – „połykanie” lektur,
- wyobraźnia – kształtowana dzięki aktywizującym zabawom w przedszkolu,

- koncentracja i wytrwałość,
- samokrytycyzm – budowanie poczucia własnej wartości w oparciu o informację zwrotną od nauczyciela („jesteś doby, ponieważ udało ci się zrobić...”),
- dojrzałość,
- żwawość intelektualna.

W badaniu przeprowadzonym w Finlandii² na 168 przedszkolakach próbowano dociec, jaki jest wpływ rodziny i edukacji artystycznej na kreatywność dzieci. Przed badaniem dzieci zostały zdiagnozowane pod kątem zdolności do zabawy, inteligencji, gotowości do podjęcia edukacji szkolnej i kreatywności. Okazało się, że pochodzenie społeczne dzieci nie miało wielkiego wpływu na kreatywność. Jednak odkryto dużą korelację pomiędzy kreatywnością pracy zawodowej wykonywanej przez rodziców a kreatywnością dzieci. Edukacja artystyczna bardzo poprawiała kreatywność dzieci. Dziewczynki charakteryzował wzrost płynności w przedstawianiu nowych pomysłów i ich większa oryginalność. Chłopcy natomiast doskonalili swoją umiejętność rysowania.

Z badań amerykańskich³ wynika, że inwestycja w zapewnienie powszechnej państwowej edukacji przedszkolnej zapewni dodatkowy przyrost w PKB Stanów Zjednoczonych o 7 699 \$ na mieszkańca do roku 2080.

Wychowanie przedszkolne z pewnością sprzyja kształtowaniu kreatywnych obywateli⁴. Jeśli mielibyśmy poszukiwać głównych powodów, dlaczego warto rozpoczynać wcześniej edukację przedszkolną, to należy wymienić dwa rodzaje kompetencji, które są szczególnie ważne dla gospodarki i dla społeczeństwa, a które są kształtowane w wieku przedszkolnym. Są to:

- a) umiejętność współpracy i rozwiązywania konfliktów,
- b) umiejętność kreatywnego myślenia.

Twórczość jest swego rodzaju przeciwieństwem naśladownictwa. Przedszkole może pomóc utrwalić samo-

² Liikanen P. *Creativity Through Art Education Among Pre-School Children*, The entity from which ERIC acquires the content, including journal, organization, and conference names, or by means of online submission from the author. *Jyvaskyla Studies in Education, Psychology and Social Research*, nr 29, 1975.

³ Dickens W.T., Sawhill L., Tebbs J. *The Effects of Investing in Early Education on Economic Growth*, Policy Brief #153, The Brookings Institution, April 2006.

⁴ Patrz m.in.: OECD/Germany workshop on Advancing Innovation: Human Resources, Education and Training 17-18 November 2008, Bad Honnef/Bonn, Germany http://www.oecd.org/document/27/0,3343,en_2649_35845581_41341467_1_1_1_1,00.html

dzielność myślenia, która jest potrzebna dla twórczego rozwiązywania problemów. Równie ważne dla twórczości jest kształtowanie poczucia własnej wartości, które także – dzięki przedszkolu – może być kształtowane (chodzi nie tylko o podwyższanie poczucia własnej wartości, lecz także szkodzących kreatywności przekonań narcystycznych).

Nadmierne naśladownictwo i wpatwienie w mistrza, ślepe poleganie na autorytetach może nas pozbawić twórczości własnej. Twórczość nie powinna być celem samym w sobie. Czasami lepiej jest poświęcić energię na solidne i rzetelne realizowanie ustalonego i sprawdzonego schematu niż tworzenie nowych rozwiązań. Wszystko zależy od zdrowego rozsądku.

Jak wychować twórczego człowieka?

Nie istnieje prosty sposób na określenie, czy uczeń będzie osobą twórczą w życiu dorosłym. Havelock Eblis w roku 1904 zajął się studiowaniem biografii geniuszy. Odkrył, że ojcowie geniuszy mieli powyżej 30 lat, a matki mniej niż 25, a w dzieciństwie geniusze zwykle często chorowali. Później inni badacze odkryli, że geniusze byli wychowywani przez samotne matki (Dickens) lub byli sierotami (Darwin). Ostatecznie nic nie odkryto. Marylyn vos Samant, osoba o najwyższym na świecie współczynniku inteligencji (IQ=228) pracuje w magazynie „Parade” jako redaktor do spraw kontaktów z czytelnikami. Richard Feynman („ostatni amerykański geniusz”) miał IQ równe 122. Kreatywność i skuteczność w życiu nie są ściśle uzależnione od wysokiego ilorazu inteligencji⁵.

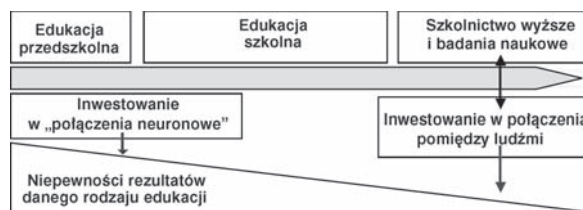
Innowacyjność różni się od twórczości tym, że innowacyjność jest pojęciowo bliższa ekonomii i zarządzaniu, a twórczość bliższa jest psychologii. W innowacyjności liczy się efekt pozytywny, czyli trwała zmiana organizacyjna. Nie ma mowy o innowacyjności bez twórczości, natomiast nie każde twórcze rozwiązanie staje się innowacją. W szkole już same zachowania i procesy twórcze są zjawiskiem pozytywnym. Proces nauczania wymaga od nauczyciela twórczości (improvizacji, elastyczności umysłu), dlatego w oświacie granica pomiędzy twórczością a innowacyjnością nie jest tak ważna, jak np. w firmie. Zarówno dyrektor szkoły, jak i kurator stoją przed koniecznością oceny jakości pracy (odpowiednio nauczyciela i dyrektora szkoły). W dzisiejszych czasach innowacyjność jest ważnym kryterium tej oceny.

Inwestycje w edukację przedszkolną

Inwestycje w edukację przedszkolną są prawdopodobnie najbardziej rentownymi inwestycjami, jakie społeczeństwo i podatnicy mogą sobie wyobrazić (rysunek 1).

⁵ www.creativethinking.net.

Rysunek 1. Rozkład ryzyka w nakładach na system edukacji.

Źródło: Opracowanie własne

Z badań naukowych wynika, że dzieci, które uczestniczyły w dobrze zaprojektowanych i przeprowadzonych programach edukacji przedszkolnej, osiągają lepsze wyniki w szkole, są inteligentniejsze od dzieci, które do przedszkola nie uczęszczały. W Polsce około 70% dzieci w wieku 4 lat nie uczęszcza do przedszkola.

Podsumowanie

Wprowadzanie obowiązkowej edukacji przedszkolnej do polskich szkół natrafia na opór rodziców. Częściowo można go usprawiedliwić niskim zaufaniem do instytucji państwa. Skoro państwo nie radzi sobie z budową dróg czy ściganiem przestępców, to dlaczego ma sobie poradzić z kształceniem przedszkolaków? Jednak obniżenie wieku szkolnego powinno być traktowane nie jako problem czy zarzewie konfliktu, lecz jako wyzwanie dla nas wszystkich!

Bibliografia

1. American Montessori Society, <http://www.amshq.org/>
2. Barnett Steven W. *Preschool Education: A Concept Whose Time Has Come*, Principal Early Childhood, September/October 2005, Volume 85, Number 1.
3. Drucker P.F. *Spoleczeństwo pokapitalistyczne*, PWN, Warszawa 1999.
4. Europe in figures, Eurostat yearbook 2006-2007. Eurostat.
5. Fazlagić J. *Zarządzanie wiedzą w szkole*, CODN, Warszawa 2007.
6. Kienig A. *Znaczenie i rozwój edukacji przedszkolnej w Polsce* [The importance and development of preschool education in Poland], a website dedicated to an EU project: Elastyczny Pracownik – Partnerska Rodzina [A Flexible worker – a flexible family], <http://www.eppr.pl/>
7. Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2005/2006, www.stat.gov.pl
8. *Social Development Theory* (L. Vygotsky), <http://tip.psychology.org/vygotsky.htm>
9. The Montessori metod, <http://www.michaelolaf.net/>
10. Vygotsky Resources, <http://www.kolar.org/vygotsky/>

Autor jest jednym z pierwszych popularyzatorów zarządzania wiedzą w Polsce, adiunktem w Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, absolwentem Przedszkola nr 70 w Poznaniu